

Święta Teresa od Jezusa mistrzyni modlitwy

Pod redakcją Sergiusza Nizińskiego OCD

FLOS CARMELI

POZNAŃ 2011

Biblioteka Zeszytów Karmelitańskich
Nr 10

Materiały z sympozjum zorganizowanego przez Wyższe Seminarium Duchowne Karmelitów Bosych oraz Instytut Duchowości „Carmelitanum”, które odbyło się w klasztorze Karmelitów Bosych w Poznaniu w dniach 19-21.10.2009 r.

© Copyright by FLOS CARMELI

Imprimi potest:

Roman Jan Hernoga OCD, prowincjał
Warszawa, dnia 28.02.2011 r., L.dz. 26/P/2011

Adiustacja i korekta: **Grzegorz Luterek**

ISBN 978-83-62536-05-4

Wydawca:

FLOS CARMELI

Wydawnictwo Warszawskiej Prowincji Karmelitów Bosych

ul. Działowa 25; 61-747 Poznań

tel.: 61 856 08 34; faks: 61 856 09 47

e-mail: wydawnictwo@floscarmeli.poznan.pl

www.floscarmeli.pl

Druk:

TOTEM – Inowrocław

Spis treści

Słowo wprowadzenia	7
Krzysztof J. Pawłowski	
Przyjmowanie jarzma mądrości. O kształtowaniu człowieka wewnętrznego w kontekście międzykulturowym.....	9
Rómulo Cuartas Londoño OCD	
Człowieczeństwo Chrystusa w życiu duchowym św. Teresy od Jezusa.....	27
Robert Tekieli	
Demon we współczesnej kulturze.....	40
Rómulo Cuartas Londoño OCD	
Demon jako przeciwnik w życiu modlitwy – z doświadczenia św. Teresy od Jezusa.....	50
Salezy Bogumił Tomczak OFM	
Franciszek z Osuny i św. Piotr z Alkantary – mistrzowie i nauczyciele modlitwy.....	62
Rómulo Cuartas Londoño OCD	
Terezańska metoda modlitwy – skupienie	79

Słowo wprowadzenia

Oddajemy czytelnikom dziesiąty już z kolei numer *Biblioteki Zeszytów Karmelitańskich*. Jest to owoc sympozjum, które miało miejsce w grudniu 2009 roku w Poznaniu w klasztorze karmelitów bosych. Obecny numer poświęcony jest św. Teresie od Jezusa i jej szkole modlitwy. Święta Teresa, będąc mistrzynią życia duchowego, jest nauczycielką modlitwy. W roku 2015 będziemy obchodzić pięćsetlecie jej śmierci, stąd też, w celu przygotowania się do owocnego przeżycia tego jubileuszu, podejmujemy tę tematykę.

Zawarte w tym zeszycie trzy tematy podjęte przez ojca Rómulo Cuartas OCD, specjalistę od duchowości św. Teresy od Jezusa, dotyczą istotnych zagadnień związanych z terecjańską szkołą modlitwy. Temat pierwszy, wyrażony w referacie pod tytułem *Człowieczeństwo Chrystusa w życiu duchowym św. Teresy od Jezusa*, jest fundamentalny w doktrynie mistyczki z Ávila. Mówi on o skoncentrowaniu swojej relacji z Bogiem, w szczególności modlitwy, na Chrystusie-człowieku. To Chrystus, jako człowiek i Bóg, jest dla nas najlepszym punktem odniesienia w poznaniu Boga i w kształtowaniu swojego charakteru. W pewnym sensie na zasadzie kontrastu z terecjańską zasadą skoncentrowania modlitwy na Chrystusie, pojawia się dalekowschodnia propozycja dążenia do Boga według schematu proponowanego w jodze. Zbieżność źródłosłowa słowa *joga* jako *jarzmo* oraz nauczania Chrystusa zachęcającego do wzięcia jarzma na siebie jest dla Krzysztofa Pawłowskiego inspiracją do szukania – w referacie pod tytułem *Przyjmowanie jarzma mądrości* – elementów wspólnych dla chrześcijaństwa i hinduizmu.

Drugim istotnym zagadnieniem związanym z nauką św. Teresy o modlitwie jest rola demona w naszym życiu duchowym. Są tu ukazane dwie dość zbieżne perspektywy. Pierwsza, przedstawiona przez Roberta Tekieli w wystąpieniu *Demon we współczesnej kulturze*, ukazuje przenikanie do naszej kultury wątków okultystycznych przy jednoczesnym rozmywaniu przez tę kulturę tematu zagrożenia, jakie stanowi dla nas szatan. Druga perspektywa, zawarta w wystąpieniu ojca Rómulo, ukazuje demona jako przeciwnika modlącego się

człowieka. Demon kusi człowieka, aby się nie modlił. A gdy mu się nie uda, wznieca w modlącym się człowieku różnego rodzaju niepokoje. Teresa podaje skuteczne rady, jak przewartościować zakusy Złego.

Ostatni wątek teologii Teresy dotyczy już samej praktyki modlitwy. Ojciec Rómulo zawiera go w wykładzie *Terecjańska metoda modlitwy – skupienie*. Teresa uczy, jakimi środkami się posługiwać i jaką postawę przyjąć, aby się modlić. Wykład ten jest powiązany z wystąpieniem ojca Salezego Tomczaka OFM: *Franciszek z Osuny i św. Piotr z Alkantary – mistrzowie i nauczyciele modlitwy*. Ten z kolei wykład ukazuje franciszkańskie inspiracje św. Teresy, która w pismach Franciszka z Osuny i poprzez kontakt ze św. Piotrem z Alkantary odnajdowała dla siebie cenną pomoc w podążaniu drogą modlitwy.

Czytelnikom życzymy miłej lektury oraz pożytku z opracowań zamieszczonych w niniejszym zeszycie.

o. Sergiusz Niziński

Demon we współczesnej kulturze

Witam, spróbuję opowiedzieć Państwu o obecności złego ducha w kulturze w formach naturalnych oraz w formach inicjacyjnych. Współczesną kulturę chciałbym odnieść do kultury prawdomównej, ponieważ – jak zobaczymy to, mam nadzieję, na końcu – współczesna kultura zagubiła kompletnie prawdziwy sposób mówienia o złu osobowym.

Są cztery najważniejsze kłamstwa na temat Szatana. Pierwszym, tym najbardziej oczywistym, jest kłamstwo o jego nieistnieniu. Temu kłamstwu ulega 57 proc. Polaków. Tylko 43 proc. mieszkańców Polski wierzy w istnienie osobowego zła. Wierzy się też, że jest to rzeczywistość bezosobowa; inni podają do wierzenia, że jest to rzeczywistość neutralna bądź obojętna dla człowieka; i są też tacy, którzy mówią, że demon jest dobry.

W tradycji okultystycznej, począwszy od renesansu przez Swedenborga¹, zło było osobowe; w XIX wieku w pismach Madame Bławacki² (Towarzystwo Teozoficzne), zaczęto twierdzić, że przyzywane w trakcie seansów spirytystycznych istności, które komunikują medium jakieś prawdy, nie są osobami, że ta wiedza jest czerpana z jakiegoś bezosobowego źródła. Później nazywano to źródło Kroniką Akaszy, potem powstało jeszcze bardzo wiele innych nazw... Dziś mówi się: nadświadomość, bezosobowa inteligencja, jakieś źródło wiedzy. O ile spirytystyczne media tradycyjne

---

¹ Emanuel Swedenborg, właściwie Swedberg (ur. 29 stycznia 1688 w Sztokholmie – zm. 29 marca 1772 w Londynie) – szwedzki naukowiec, filozof, mistyk i interpretator Pisma Świętego.

² Jelena Pietrowna Bławacka, ros. Елена Петровна Блаватская (ur. 12 sierpnia 1831, zm. 8 maja 1891) – rosyjska pisarka i współzałożycielka Towarzystwa Teozoficznego, stworzyła podstawy teozofii, okultystka, medium spirytystyczne, twórczyni teorii ras mającej wpływ na narodowy socjalizm niemiecki. Wydawca Magazynu Teozoficznego „Lucifer”.

przywoływały duchy (wujka Zenka czy Napoleona), o tyle media channelingowe³, czyli media współczesne, komunikują się bądź z żyjącymi do dziś bytami z przeszłości (pani J. Z. Knight zarobiła 30 mln dolarów na książkach, w których przedstawiała zapisane rozmowy prowadzone z wojownikiem z Atlantydy sprzed 35 tys. lat), bądź z bytami bezosobowymi (są książki będące zapisem rozmów np. z wirami energetycznymi). Również w dziedzinie jasnowidzenia w połowie XX wieku zaczęto odnosić się do bezosobowych rzeczywistości energetycznych jako do źródła wiedzy.

Tak właśnie kształtowała się teza będąca drugim kłamstwem na temat Szatana. Zatem, oprócz przekonania o jego nieistnieniu, mamy twierdzenie, że zło jest bezosobowe. Istnieją również przekazy z wielu źródeł (właściwie cały New Age jest oparty o tę tezę), że świat upadłych demonów jest rzeczywistością neutralną, obojętną wobec człowieka. Założyciele wspólnoty w Findhorn, w której wykuwano podstawy ideologii New Age w XX wieku, komunikowali się z dewami: istotami, które miały być duszami zwierząt, duszami drzew, duszami minerałów, skał itd. I ta komunikacja z inteligencjami zewnętrznymi wobec człowieka opisywana jest jako neutralna.

O wiele dalej idą tacy sztandarowi autorzy New Age, jak np. Spangler czy autorka bardzo popularnej w USA książki *Rozmowy z Bogiem*; po przeprowadzeniu całego osławiającego ze złem przewodu logicznego zajmującego dwa tomy, w trzecim tomie wprost wyraża tezę, że Lucyfer jest dobry. Taką samą tezę głosił Steiner i nurt antropozoficzny⁴.

Zatem ludzie mogą mieć do czynienia ze złem osobowym, myśląc, że ono nie istnieje; mogą mieć do czynienia z demonicznymi inteligencjami myśląc, że są one energią i że wszystkie negatywne objawy, których doświadczają są przejawem działania złej energii; mogą w końcu wierzyć, że przewodnicy duchowi, istoty do kontaktów z którymi zachęcono ich na przykład na kursach kontroli umysłu są istotami neutralnymi lub nawet pozytywnymi. Jest to współczesna piramida kłamstw na temat zła osobowego.

---

³ channeling (także kanalizm) – popierany przez New Age fenomen parapsychologiczny, polegający na wierze w to, iż transcendentny ośrodek emisyjny (np. Jezus Chrystus, aniołowie, bogowie greccy) wysyła przesłanie za pomocą „kanału” (termin zaczerpnięty z kanałów radiowych lub telewizyjnych), czyli przez osobę znajdującą się w transie lub w stanie zaburzonej świadomości. Kontakt ten, zdaniem zwolenników New Age, następuje drogą pozazmysłową, kanałem mentalnym, na ogół bez użycia języka werbalnego.

⁴ Rudolf Steiner (ur. 27 lutego 1861 w Kraljevac, Chorwacja, zm. 30 marca 1925 w Dornach koło Bazylei, Szwajcaria) – austriacki filozof, mistyk-wizjoner, okultysta, badacz spuścizny Goethego, twórca antropozofii.

Franciszek z Osuny i św. Piotr z Alkantary – mistrzowie i nauczyciele modlitwy

Wstęp

Duchowość chrześcijańska jest jedna, ale składa się z wielu duchowości. Jest więc duchowość Kościoła Zachodniego i Kościoła Wschodniego, są duchowości zakonne: benedyktyńska, franciszkańska, dominikańska, karmelińska, ignacjańska, a także duchowość kapłanów diecezjalnych i ludzi świeckich. Duchowość franciszkańska ze względu na swego ojca i twórcę, św. Franciszka z Asyżu (1182-1226), jednego z największych charyzmatyków Kościoła katolickiego¹, zajmuje w Kościele miejsce szczególne². Piszę to

---

¹ Sługa Boży papież Jan Paweł II w przemówieniu skierowanym do franciszkanów zebranych 21 czerwca 1983 r. w bazylice na Górze św. Anny, powiedział: „... Ten duch św. Franciszka był zjawiskiem niezwykłym na tle dwóch tysięcy lat chrześcijaństwa” (podkr. S. Tomczak OFM); zob. „L'Osservatore Romano”, numer nadzwyczajny, II/1983, wydanie polskie; przedruk w: „Studia Franciszkańskie”, 2 (1986), s. 22.

² Literatura na temat duchowości św. Franciszka z Asyżu i duchowości franciszkańskiej jest ogromna. Z polskich publikacji na uwagę zasługują następujące pozycje: *Duchowość świętego Franciszka. Materiały z sympozjum odbytego w dniach 13-14 listopada 1998 roku w Wyższym Seminarium Duchownym Ojców Franciszkanów w Łodzi Łagiewnikach*, Niepokalanów 2001, ss. 392; H. J. Lipiński OFM, *Duchowość franciszkańska*, w: *W nurcie zagadnień posoborowych, Tom 14, Chrześcijańska duchowość*, Warszawa 1981, s. 378-405; T. Matura OFM, *Duchowość św. Franciszka z Asyżu a nasze problemy współczesne*, Kraków 2000, ss. 210; L. Lehmann OFM Cap, *Św. Franciszek mistrz modlitwy. Komentarz do modlitw św. Franciszka z Asyżu*, Kraków 2003, ss. 267; A. J. Matanić OFM, *Duchowość chrystocentryczna braterstwa franciszkańskiego*, w: „Studia Franciszkańskie”, 1 (1984), s. 125-134; *Leksykon duchowości franciszkańskiej*, Kraków-Warszawa 2006, kol. 2054 + XXXII; *Modlitwa franciszkańska. Materiały z sympozjum odbytego w dniach 14-15 listopada 1997 roku w Wyższym Seminarium Duchownym Ojców Franciszkanów w Łodzi Łagiewnikach*, Niepokalanów 2001, ss. 486, nlb. 1; L. Iriarte OFM Cap, *Powołanie franciszkańskie. Synteza ideałów św. Franciszka i św. Klary*, Kraków 1999, ss. 313; G. Iammarrone OFM Conv, *Duchowość franciszkańska. Istota i podstawowe treści. Chrześcijańska propozycja życia na dziś*, Kraków 1998, ss. 176; *Antologia mistyków franciszkańskich*, t. 1-6, Warszawa 1985-1992.

z całym szacunkiem dla wszystkich innych duchowości zakonnych, zwłaszcza niezwykle bogatej duchowości karmelitańskiej. Duchowość franciszkańską współtworzyła „Roślinka” Biedaczyny z Asyżu, św. Klara (1193-1253)³, a także św. Antoni z Padwy (1195-1231)⁴, św. Bonawentura (1221-1274)⁵, św. Małgorzata z Kortony (1247-1297), bł. Jan Duns Szkot (1263?-1308), bł. Aniela z Foligno (1248?-1309), św. Bernardyn ze Sieny (1380-1444)⁶, Henryk Herp (pocz. XV w.-1477)⁷ i wielu innych. Niezwykle znaczącą rolę odegrali mistrzowie hiszpańscy: Alonso de Madrid († 1521)⁸, Barnabasz de Palma (1469-1530)⁹, Bernardino de Laredo (182-1540)¹⁰, Diego de Estella (1524-1578)¹¹, Juan de los Angeles (1536-1609)¹² a zwłaszcza Franciszek z Osuny (1492-1540)¹³ i św. Piotr z Alkantary (1499-1562)¹⁴.

Warto jeszcze dodać, że Sługa Boży papież Jan Paweł II, który był pod dużym wpływem duchowości karmelitańskiej i żył według niej, doceniał także duchowość franciszkańską. W przemówieniu skierowanym do przedstawicieli franciszkańskich rodzin zakonnych wygłoszonym 23 maja 1987 r. w kościele

³ Na temat duchowości św. Klary godna polecenia jest praca zbiorowa pt. *Zajaśniła w życiu, promieniuje po śmierci. Św. Klara – zwierciadło franciszkanizmu*, Kraków 2004, ss. 468, nrb. 2.

⁴ Św. Antoni z Padwy jest zaliczany do największych autorów mistycznych. Jego doktryna teologiczna i duchowa jest zawarta w *Sermones dominicales et festivi*. Zob. *Święty Antoni z Padwy, życie, myśl, dzieło*, Kraków 1998, ss. 225, nrb. 1; *Święty Antoni z Padwy, Drogi do świętości. Sermones festivi*, Poznań 2003, ss. 319, nrb. 1; tenże, *Kazania Niedzielne i Świąteczne, Tom III, Kazania Świąteczne od Narodzenia Pańskiego do Uroczystości świętych Piotra i Pawła*, Kraków 2002, ss. 310.

⁵ W latach 1882-1902 w Quaracchi k/Florencji staraniem Collegium Patrum Editorum S. Bonaventurae ukazało się krytyczne wydanie pism św. Bonawentury, które obejmuje 10 tomów in folio. Większość tekstów dotyczących duchowości jest zawarta w 8. tomie. Są to: *Itinerarium mentis in Deum (Droga duszy do Boga)* – najważniejsze dzieło Bonawentury z zakresu duchowości, *Lignum vitae (Drzewo życia)* – zawiera 48 medytacji na temat życia i śmierci Jezusa Chrystusa, *De triplici via (Trzy drogi albo ogień miłości)* – o medytacji, modlitwie i kontemplacji, *Soliloquium (Rozmowa z samym sobą)*, gdzie dusza ludzka jest prowadzona kolejno do oglądania samej siebie, rzeczy zewnętrznych oraz rzeczy ostatecznych, *Vitis mystica (Mistyczny krzew winny)* – autor rozważa w nim podobieństwo między zwykłym krzewem winnym a Krzewem Mistycznym, Jezusem Chrystusem; zob. św. Bonawentura, *Droga duszy do Boga i inne traktaty*, Poznań, 2001, ss. 266, nrb. 1; tenże, *Pisma ascetyczno-mistyczne*, Warszawa 1984, ss. 379.

⁶ W języku polskim dostępny jest traktat św. Bernardyna ze Sieny pt. *O doskonałości chrześcijańskiej*, Poznań 2004, ss. 178, nrb. 2.

⁷ H. Herp OFMObs, *Zwierciadło doskonałości*, Niepokalanów 2009, ss. 208; I. Klimczyk OFMConv, *Teologia „drogi” w dochodzeniu do Boga na podstawie ‘Zwierciadła doskonałości’ Henryka Herpa OFMObs*, Niepokalanów 2009, ss. 208.

⁸ S. Gryga, *Złoty wiek mistyki hiszpańskiej, Tom I, Wcześni pisarze XVI wieku*, Kraków 1987, s. 70-89.

⁹ Tamże, s. 125-128.

¹⁰ Tamże, s. 129-164.

¹¹ Tamże, s. 192-239.

¹² Tamże, s. 240-315.

¹³ Tamże, s. 90-125.

¹⁴ Tamże, s. 165-191.

Matki Bożej Łaskawej w San Giovanni Rotondo powiedział wprost: „Bardzo kocham franciszkańską duchowość”¹⁵.

1. Franciszek z Osuny

Należał do największych pisarzy franciszkańskich XVI wieku. Urodził się w 1492 r. w majątku Osuna niedaleko Sewilli. Do Zakonu Braci Mniejszych Regularnej Obserwancji¹⁶ wstąpił około 1513 r. Po odbyciu studiów teologicznych w 1519 r. otrzymał święcenia kapłańskie i oddał się pracy kaznodziej-skiej. Prawdopodobnie po święceniach kapłańskich, a może jeszcze przed wstąpieniem do zakonu, studiował filozofię na uniwersytecie w Alcalá, o czym świadczy dobra znajomość nauki św. Tomasza z Akwinu, św. Bonawentury i bł. Jana Dunsza Szkota. Szukając wydawcy dla swoich dzieł, odbył podróż po Francji, Flandrii i Niemczech, przy okazji zapoznając się z tamtejszymi prądami w zakresie teologii modlitwy. Kilka lat spędził w klasztorze odosob-nienia i modlitwy *Nuestra Señora* w La Salceda koło Guadalajary, gdzie poznał i praktykował modlitwę skupienia, czyli „recogimiento”. Jest autorem ośmiu dzieł z zakresu teologii życia wewnętrznego. Pięć spośród nich to tzw. „abe-cadła duchowe”. Pierwsze¹⁷ i drugie¹⁸ są poświęcone rozważaniom Męki Chrystusowej, trzecie¹⁹ – modlitwie skupienia, „Czwarte abecadło duchowe”, czyli „Prawo świętej miłości”²⁰, jest systematycznym wykładem o teologalnej

¹⁵ Przemówienie zostało zamieszczone w „L'Osservatore Romano” nr 21 z dnia 27 V 1987 r., s. 4-5; polskie tłumaczenie zob. „Studia Franciszkańskie”, 4 (1991), s. 9.

¹⁶ Bracia Mniejsi Regularnej Obserwancji stanowili surowszy nurt w zakonie założonym przez św. Franciszka z Asyżu w 1209 roku. Ruch obserwancki narodził się w drugiej połowie XIV w. jako reakcja na upadek życia zakonnego, który w historiografii franciszkańskiej znany jest pod nazwą konwentalizmu. Ojcem ruchu obserwanckiego był Paweł Trinci, który w 1368 r. założył pustelnię, w której bracia, w większości niekapłani, usiłowali w sposób doskonały przestrzegać zasad życia franciszkańskiego, zwłaszcza w zakresie ubóstwa zakonnego. Ruch ten zaczął się rozwijać bardzo dynamicznie, kiedy w pierwszej połowie XV w. na jego czele stanęli wielcy święci: Bernardyn ze Sieny (1380-1444), Jan Kapistran (1386-1456), Jakub z Marchii (1384-1476) i Albert z Sarteano (1385-1450), czynony w zakonie franciszkańskim jako błogosławiony. W Hiszpanii obserwanci cieszyli się szczególnym poparciem kard. Cisnerosa (zob. przypisy 23).

¹⁷ Tytuł oryginału: *Primera parte del libro llamado Abecedario Spiritual, que trata da las circunsancias de la Sagrada Passi6n del Hijo de Dios* (Wydania: Sewilla 1528, Burgos 1537, Medina del Campo 1544, Saragossa 1546, Burgos i Sevilla 1554, Wenecja 1583 [przekład włoski], Madryt 2004).

¹⁸ Tytuł oryginału: *Segunda parte del libro llamada Abecedario Spiritual, donde se tratan diversos exercicios, en cada letra el suyo* (wydania: Sewilla 1530, 1555, Burgos 1539, 1545, 1555).

¹⁹ Tytuł oryginału: *Tercera parte del libro llamada Abecedario Spiritual* (Wydania: Toledo 1527, Valladolid 1537, Burgos 1544, Sewilla 1554, Burgos 1555, Madryt 1911, 1944, 1978, 1980, Londyn 1931, 1948, Nowy York 1971 [przekład angielski], Turyn 1928 [przekład włoski], Fryburg 1982 [przekład niemiecki], Paryż 1992 [przekład francuski]).

²⁰ Tytuł oryginału: *Ley de amor y quarta del Abecedario Espiritual, donde se tratan muy de rayz los misterios y preguntas y exercicios del amor y la thelogia, que pertenece no menos al entendimiento que a la voluntad. Harto 6til aun para los predicadores que dessean ver en buen romance las cosas que de si son escabrosas* (wydania: Sewilla ?,

cnocie miłości, piąte²¹ zostało zredagowano pośmiertnie na podstawie zachowanych materiałów Osuny. Zawiera ono liczne rady dotyczące pokory, zaparcia się siebie i ubóstwa. Szóste abecadło²², „O pięciu ranach Chrystusa”, krytyka uznała za nieautentyczne.

Najważniejsze spośród „abecadel” Franciszka Osuny jest „Trzecie abecadło duchowe”, które napisał najprawdopodobniej we wspomnianej samotni La Salceda. Miał wtedy zaledwie 35 lat. Ukazało się ono drukiem w 1527 r. w Toledo i później doczekało się następnych wydań. „Trzecie abecadło duchowe” powstało przede wszystkim jako owoc osobistego doświadczenia modlitewnego autora, dobrej znajomości teologii, ale także dzięki bogatej bibliotece, jaką w klasztorze La Salceda zgromadził Ximenes Francisco Cisneros²³, gwardian, czyli przełożony tego klasztoru.

„Abecadła” były adresowane nie tylko do osób konsekrowanych, lecz do wszystkich wiernych, którzy szukali głębszego życia duchowego, a takich w Hiszpanii XVI w. nie brakowało, owszem, już wtedy istniało przekonanie, że Bóg wzywa do skupienia, do kontemplacji, do modlitwy nie tylko zakonników i zakonnice, lecz również ludzi świeckich. Tytuł dzieła, „abecedario”, czyli „abecadło”, pochodzi od sposobu, w jaki zostało napisane. Począwszy od litery „A” aż do końca alfabetu autor opisuje poszczególne zagadnienia związane z życiem modlitwy.

1530, Burgos 1536, ?, 1542, Valladolid 1551, 1556, Sewilla 1554, Madryt 1948).

²¹ Tytuł oryginału: *Quinta parte del Abecedario Spiritual ..., que es consuelo de pobres y aviso de rocos. No menos útil para los frailes que para los seculares y aun para los predicadores, cuyo intento deve se retraer los hombres del amor de las riquezas falsas y hazelos pobres de espíritu* (wydania: Burgos 1542, Sewilla i Medina del Campo 1554, Monachium 1602, 1603 [przekład niemiecki]).

²² Tytuł oryginału: *Sexta parte del Abecedario Espiritual, ..., que trata sobre las llagas de Jesú Christo para exercicio de todas las personas devotas. Añadidas las tablas de las otras cinco partes, con la del Combite del Sacramento, que el mismo autor compuso. Nunca antes impressa* (Wydania: Sewilla 1554, Rzym 1616 [przekład włoski]). Franciszek z Osuny jest jeszcze autorem następujących dzieł: 1) *Gracioso Combite de las gracias del Sancto Sacramento del altar, hecho a todas las ánimas de los cristianos, principalmente a los religiosos, clérigos, monjas, beatas y devotos de la sacra Comunión y de la Missa* (wydania: Sewilla 1530, 1544, 1555, Burgos 1537, 1543, Wenecja 1599 [przekład włoski]) i 2) *Norte de los Estados, en que se da regla de bivar a los mancebos y a los casados e a los biudos y a todos los continentes, y se traten muy po esteno los remedios del desastrado casamiento, enseñando qué tal a de ser la vida del cristiano casado* (Wydania: Sewilla 1531, Burgos 1541, 1550, 1554).

²³ Ur. w 1436 r. w Torrelaguna w Starej Kastylii, w Rzymie studiował prawo, które później wykładał. Za obronę praw Stolicy Apostolskiej i papieża został wtrącony do więzienia, w którym przebywał 6 lat. W 1484 r., mając 48 lat, wstąpił do Zakonu Braci Mniejszych. W 1494 r. został prowincjałem a w rok później arcybiskupem Toledo, kardynałem i wicekrólem Hiszpanii. Na tych stanowiskach odegrał wybitną rolę w dziele odnowienia życia zakonnego i kościelnego całej Hiszpanii. Dbał o oświatę w narodzie, był mecenasem nauki i sztuki, założył uniwersytet w Alcalá, kolegium św. Ildefónsa i wiele innych szkół. Z jego inicjatywy została wydrukowana *Biblia poliglotta* w czterech językach. Mimo piastowania wysokich godności kościelnych i państwowych w niczym nie zmienił surowego trybu życia. Bez najmniejszej przesady powiedzieć, że pod purpurą kardynalską pozostał nadal surowym i umartwionym zakonnikiem. Zmarł w 1517 r.

Terezańska metoda modlitwy – skupienie

1. Wprowadzenie

Święta Teresa jest pełna podziwu dla człowieka. Zdumiewa się i zadziwia nad ogromem jego zdolności, jego pięknem wewnętrznym i jego wielkimi możliwościami. Szczerze wierzy, że człowiek posiada w sobie wszystkie zdolności niezbędne mu do tego, by mógł żyć w wolności i szczęściu oraz, by mógł cieszyć się tym życiem w wolności, prawdzie i miłości. Jest również przekonana, na skutek własnego doświadczenia, że drogą, na której człowiek może spotkać się z własną wielkością i rozwijać cały swój potencjał, jest *modlitwa*. Dlatego też używa całych swych zdolności perswazyjnych, narracyjnych, dawania świadectwa i pedagogicznych, aby pokazać nam, jak „nie być pozbawionym tego najwyższego dobra” i jak przezwyciężyć lęki i problemy. Podsuwa nam proste i praktyczne sposoby, które znajdują się w naszym zasięgu, a które otwierają nam drogę, niczym wysiłek podjęty do wprowadzenia łodzi w morze, wie bowiem, że gdy raz znajdziemy się na wodzie, nic nie jest w stanie nas zawrócić.

1.1. Dzisiejszy człowiek jest zdolny do modlitwy i potrzebuje modlitwy

Być może to właśnie będzie okazja, aby odświeżyć stare już twierdzenie niemieckiego teologa, jezuitę Karla Rahnera, który w 1982 r. powiedział: „chrześcijanin przyszłości albo będzie mistykiem, albo go w ogóle nie będzie”. Mówił to w odniesieniu do postępującej sekularyzacji, racjonalizacji i nie-

wiary, już wówczas obecnej i bardzo widocznej. Stwierdzał, że w takim kontekście „wyrazy wiary i mistyki są zobligowane do milczenia”.

Te nowatorskie i wprawiające wówczas niemalże w konsternację stwierdzenia wymagały wyjaśnień. Dlatego też, ten sam teolog tłumaczy, że rozumie „mystykę” nie jako fenomen parapsychologiczny, ale jako „autentyczne, egzystencjalne doświadczenie Boga”, przez co wiara nie jest wynikiem indoktrynacji z zewnątrz, ani nie jest owocem argumentacji, lecz rodzi się z doświadczenia Boga, z Jego Ducha; doświadczenia, które zachodzi we wnętrzu człowieka, i które trudno wyrazić słowami w sposób obiektywny. Chodzi o prawdziwe, wewnętrzne posiadanie Ducha¹.

Naszym zdaniem, chociaż zniknęły niektóre tradycyjne formy, które były wyrazem doświadczenia modlitwy jednostkowej i wspólnotowej, współczesny człowiek nie zatracił ani swej zdolności przyjmowania Boga, ani zdolności do modlitwy. Opieramy się na dwóch głębokich przeświadczeniach. Przede wszystkim współczesny człowiek nie przestał być uczyniony na „obraz i podobieństwo Boga”², jak również poprzez zmianę form nie wyzbyliśmy się naszej zdolności do spotkania i dialogu z Nim. Wręcz przeciwnie, mamy powody, aby sądzić, że w dzisiejszych czasach relacja z Bogiem posiada cechy dużej dojrzałości i rozwija się na linii przyjaźni, tak jak doświadczyła tego św. Teresa, i jak to proponuje ludziom wszystkich czasów.

1.2. Modlitwa zaangażowana w rzeczywistość

Modlitwa, którą żyje i zaleca Święta, nie jest modlitwą, która by nas oddalała od rzeczywistości, czy stwarzała jakąś przestrzeń umożliwiającą odcięcie się od świata i jego problemów. Teresa nie przeżywała jej w taki sposób, ani też nikomu nie poleca takiej postawy.

Przeciwnie, św. Teresa, czujna i wrażliwa na wszystko, co się dzieje dookoła, odnajduje w ówczesnej rzeczywistości wymóg i nagły impuls do podjęcia modlitwy. Święta mówi: „W tym czasie doszły do mnie wieści z Francji o ciężkich szkodach, jakie tam cierpi wiara od luteran i jak tam coraz bardziej się wzmaga nieszczęsna herezja. Odczułam to boleśnie i jak gdybym co mogła albo co znaczyła, poczęłam płakać przed Panem i błagać Go, by tak wielkiemu złu zaradził” (Dd^E 1,2). Wzrusza się sytuacją i sposobem traktowania ludów Ameryki i upomina: „bo to jest ból mój największy,

---

¹ K. Rahner, *Ser cristiano en la Iglesia del futuro*, w: „Selecciones de Teología” 84 (1982), s. 283-285.

² Por. Interesujące terezańskie podejście w 1M 1.

że widzę ich [dusz] tyle ginących; i wasi tam biedni Indianie ciężko mi leżą na sercu; niechaj Pan ich [konkwistadorów] raczy oświecić. Ale i tu tak samo jak tam, pełno jest tej nędzy. Jeżdżąc tu po różnych stronach kraju i tylu różnych ludzi spotykając, mimo woli nieraz, patrząc na ich życie i słysząc ich rozmowy, myślę sobie, że ludzie chyba gorsi są od niemych zwierząt, tak mało czujemy i rozumiemy nadziemską godność naszej duszy³, a taką samą godność posiadają przecież owi maltretowani.

Uwrażliwienie na rozbieżne aspekty naszej rzeczywistości nie tylko nie utrudnia, ale wręcz pobudza do modlitwy: „Modlitwa, która nie odzwierciedla ludzkiej kondycji, jej niepokojów i jej żalów, jest odrzucana przez niebo: jest modlitwą martwą. Te bolesne rzeczywistości skłaniają wierzących do modlitwy nie tyle, by prosić Boga, aby rozwiązał te problemy, lecz by się zaangażować i hojnie włączyć w ich pokonywanie; bo przecież pomoc w nieszczęściach ludziom, z którymi żyjemy, przemienia nawoływanie do naszego wspólnego Ojca w ogromne wyzwanie: zrobić wszystko co w naszej mocy, aby przekształcić tę rzeczywistość zgodnie z tymi zdolnościami, które już otrzymaliśmy od Boga⁴.

1.3. Chcę się modlić. Jednak albo nie umiem, albo nie mogę

Zarówno w sytuacjach codziennych i rutynowych, jak i wtedy, gdy znajdziemy się w specjalnych okolicznościach, kiedy chcemy się modlić, często zdarza się nam, że nie umiemy. Uczniowie Jezusa, którzy widzieli Go modlącego się, stwierdzają, że nie umieją się modlić i proszą: „naucz nas modlić się” (Łk 11,1-2).

Nasi ojcowie i nasze matki, osoby wielkiej modlitwy, nauczyli nas formuł, które miały nam pomóc w modlitwie. Poprzez te formuły wyrażało się pewne doświadczenie, pewna głębia życiowa. Jednak wiele osób zapomniało ich, a jeśli nawet je pamiętają, to skoro widzą, że słowa, które wypowiadają, nie mają wewnętrznego oddźwięku, nie chcą ich powtarzać.

Wielu zdaje się mówić: „chcę się modlić i potrzebuję modlitwy, lecz nie wiem, jak to robić”. Inni zaś mówią: „chcę się modlić i próbuję to robić, jednak nie mogę przez rozproszenia i wyobraźnię”, która jest nieokiełznana jak „domowa wariatka”, o której wspomina św. Teresa.

---

3 Dd^v 1,1; F 1,7; List do Lorenza de Cepeda, Toledo, 17 stycznia 1570, s. 13.

4 J. M. Velasco, dz. cyt., s. 108-109.

W związku z tym Święta uczy, że nie chodzi o to, byśmy znali formułki, czy wymyślali przemówienia, tylko byśmy weszli w relację z Chrystusem, niczym z najlepszym przyjacielem, mówili Mu o nas samych, o naszych zmartwieniach, działaniach, lękach i planach, a ponieważ modlitwa to relacja przyjaźni „nie żądam od was wielkich o Nim rozmyślań ani natężonej pracy rozumu, ani zdobywania się na piękne myśli i uczucia” (Dd^V 26,3). To jedynie „miłowanie i nawyknięcie” do relacji z Chrystusem jak z przyjacielem (Ż 8,5).

2. Modlitwa terecjańska

Świętą Teresę wyróżnia to, że jest nauczycielką, która nie proponuje systematycznej metodologii modlitwy, tylko kładzie cały nacisk na dynamikę i spontaniczność miłości. Stąd też miłość będzie najważniejszym elementem i będzie zawsze słuszne czynić „właśnie to, co bardziej będzie was przebudzać do miłowania” (4M 1,7). By być w zgodzie z tym stwierdzeniem, powinniśmy uważać za właściwe wszystko, co odnosi się do miłości i zwiększa dynamikę zakochania. W tym dziele interwencja Ducha Świętego jest pewna i konieczna (Dd^V 27,7). W stylu terecjańskim modlitwa ustna, medytacja, modlitwa skupienia, będą zawsze „ćwiczeniami” miłości. Z tej perspektywy, nowej wartości nabiera wszelka praktyka modlitewna, czy to ustna, czy medytacyjna, kontemplacyjna, czy liturgiczna⁵, jak również inne, znane z popularnej religijności, praktyki.

Według doświadczenia Świętej, modlitwą, w której najżywiej rozwija się relacja miłości z Bogiem, jest *kontemplacja*, a uprzywilejowaną drogą bądź środkiem, aby dojść do kontemplacji, jest *modlitwa skupienia*. Kontemplacja jest już modlitwą mistyczną, a tym samym darmową, w której wszystko zależy od Boga i od naszej wewnętrznej dyspozycyjności do przyjmowania. Przeciwnie, w modlitwie skupienia dużo możemy zrobić my sami i jest to najlepsza forma, by usposobić się do przyjęcia „darmowego daru” kontemplacji. Dlatego też naszą refleksję poświęcimy na przedstawienie modlitwy skupienia.

---

⁵ Modlitwa skupienia, którą możemy zwać modlitwą terecjańską, „nie przeciwstawia się, bynajmniej, a wyłącznie modlitwie wspólnotowej: dodaje treści i wartości, a otrzymuje od niej ciepło życia, kontekst eklesjalny i historyczny w ludzko-chrześcijańskim biciu serca braci, z którymi stajemy przed naszym wspólnym Ojcem”: M. Herráiz, *Pedagogía teresiana de la oración*, w: *Santa Teresa maestra de espirituales*, Espiritualidad a distancia, Madrid 2000, s. 188.